

Sporen,

uit verleden en heden

**Een midden-/bovenbouwproject van het IVN Veldhoven-Vessem
najaar/winter 2012**

Doelgroep: groepen 5 t/m 8
Doel: kinderen aan de hand van sporen van dieren laten ontdekken, welke dieren er in het bos leven kinderen laten zien dat de mensen die heel lang geleden gewoond hebben, hun doden begroeven in grafheuvels
Plaats: Toterfout

Scholenwerkgroep IVN-Veldhoven-Vessem

Inleiding op school

Er leven veel dieren in het bos, maar die zie je meestal niet.
Al die dieren laten echter wel sporen achter: sporen van wat ze gegeten hebben, vraatsporen, loopsporen, knaagsporen, poep, enz.
Aan de hand van al die sporen kun je zien welke dieren in een bos leven.
Zo ontdekken kinderen dat er wel degelijk dieren in een bos leven, ook al zie je niet.

Rond Veldhoven zijn ook nogal wat grafheuvels (zie bijgaande plattegrond, bijlage 1) en in die grafheuvels zijn in een ver verleden mensen begraven (zie bijlage 2).

Tegenwoordig zijn gemeenten verplicht om archeologisch onderzoek te doen, voordat er ergens gebouwd gaat worden of een weg aangelegd wordt. Daarbij worden nog steeds allerlei zaken uit het verleden gevonden.

In bijlage 3 vindt u informatie over grafheuvels en over een recente vondst in Oerle. Op internet is ook het e.e.a. te vinden over dit onderwerp.

Dit project is bedoeld om jonge kinderen te helpen bij het ontdekken van relaties in de natuur.

Werkwijze

Stertocht met centrale post en bijvoorbeeld 4 posten met gidsen.
Start op een kruispunt van paden, waarbij één pad uitkomt bij de grafheuvels.
De kinderen vertrekken van de centrale post bij de leerkracht en gaan naar de schoolgidsen / ouders op de posten.
Telkens keren ze terug bij de leerkracht.

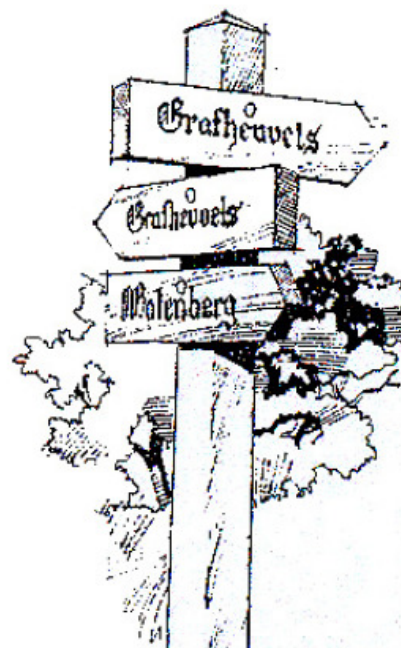
Voorbereiding op school

Laat de kinderen de sporenpuzzel maken; aan de hand van de foto's van sporen leren ze waar ze later in het bos naar op zoek gaan.

Deze puzzel kan ook de ouders die meegaan als begeleiding een goed beeld geven van de opdrachten die de kinderen in het bos gaan doen en waar ze naar op zoek gaan.

Reserveer de sporenkist, met daarin o.m. zoekkaarten, opdrachtkaartjes, gips voor het maken van een gipsafdruk, enz.

Zorg voor voldoende begeleiding van schoolgidsen / ouders en voor vervoer van en naar het bos.

Excursie

Reserveer de Sporenkist met materialen bij de excursie via: Hetty Fokkens, tel. 254 30 77 of

e-mail: hfokkens@onsbrabantnet.nl

Kies de plaats van de excursie

Zorg voor voldoende schoolgidsen / ouders voor de begeleiding; het is handig indien de schoolgidsen / ouders van tevoren al even ter plekke gaan kijken.

Kopieer de werkbladen die nodig zijn.

Na de excursie

Maak een tentoonstelling van de vondsten. Laat ook de gipsafdrukken zien.

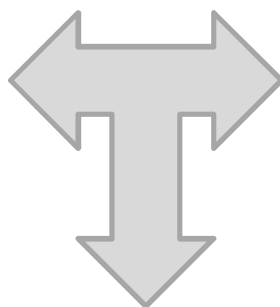
Neem een grote kalenderplaat of poster van een bos. Je kunt ook als groepswerk een bos laten tekenen. Laat de gevonden sporen erop intekenen.

Maak (digitale) foto's tijdens de excursie van de sporen en van de tentoonstelling en zet ze op je eigen website of op die van de school.

post 1: Spoorzoekertje

Benodigdheden: Doos met spoorzoekertjes-kaartjes.

Opdracht: de gids heeft een aantal kaartjes, waarvan het spoor in de buurt gevonden kan worden. In kleine of grotere groepen wordt het spoor gezocht. Kaartjes met: zoek het spoor van plant, insect, vogel, knaagdier, huisdier, mens, weer, keutel, vraatspoor, zaadje, loopspoor, rups,

post 2: Spoorzoekkaart

Benodigdheden:

Spoorzoekkaarten, werkblad met aanvink-optie, lopen

Opdracht: Je krijgt een kaart, daarmee gaan de kinderen op zoek naar sporen. Als je iets gevonden hebt, vink je het aan op het werkblad "Gevonden sporen".

Centrale post

Benodigdheden: harkje, werkblad loopsporen, repen karton, gips enz.)

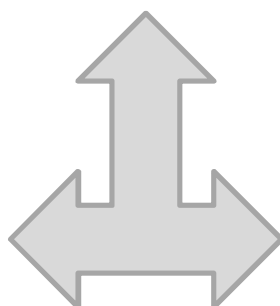
Opdracht:

- hark een stuk grond glad en maak een spoor met de sporenstempels. Let op de afstanden.
- maak gipsafdrukken van het spoor (reep karton, paperclips, gips gieten, drogen, schoonborstelen en naam erop)

post 3: Diersporen

Benodigdheden: werkblad diersporen, lopen, tekenmateriaal.

Opdracht: Zoek de sporen en teken ze. Zet de naam van het dier dat de sporen heeft gemaakt erbij.

post 4: Grafheuvels

Benodigdheden:

plattegronden, werkblad Sporen van vroeger.

Opdracht: lees de tekst op de borden bij de grafheuvels. Oriënteer je op de plattegrond. Bij welke heuvel sta je? Probeer meer van deze heuvel te weten te komen: hoe oud, wat is er gevonden, wie lag er begraven, waarom staan er palen, hoe hebben de mensen gewoond.

post 1: Spoorzoekertje

Zoek een
spoor
van een
plant

Zoek een
spoor
van een
insect

Zoek een
spoor
van het weer

Zoek een
spoor
van een
vogel

Zoek een
keutel

Zoek een
vraatspoor

Zoek een
spoor
van een
knaagdier

Zoek een
zaadje

Zoek een spoor
van een
huisdier

Zoek een
loopspoor

Zoek een
spoor
van een
mens

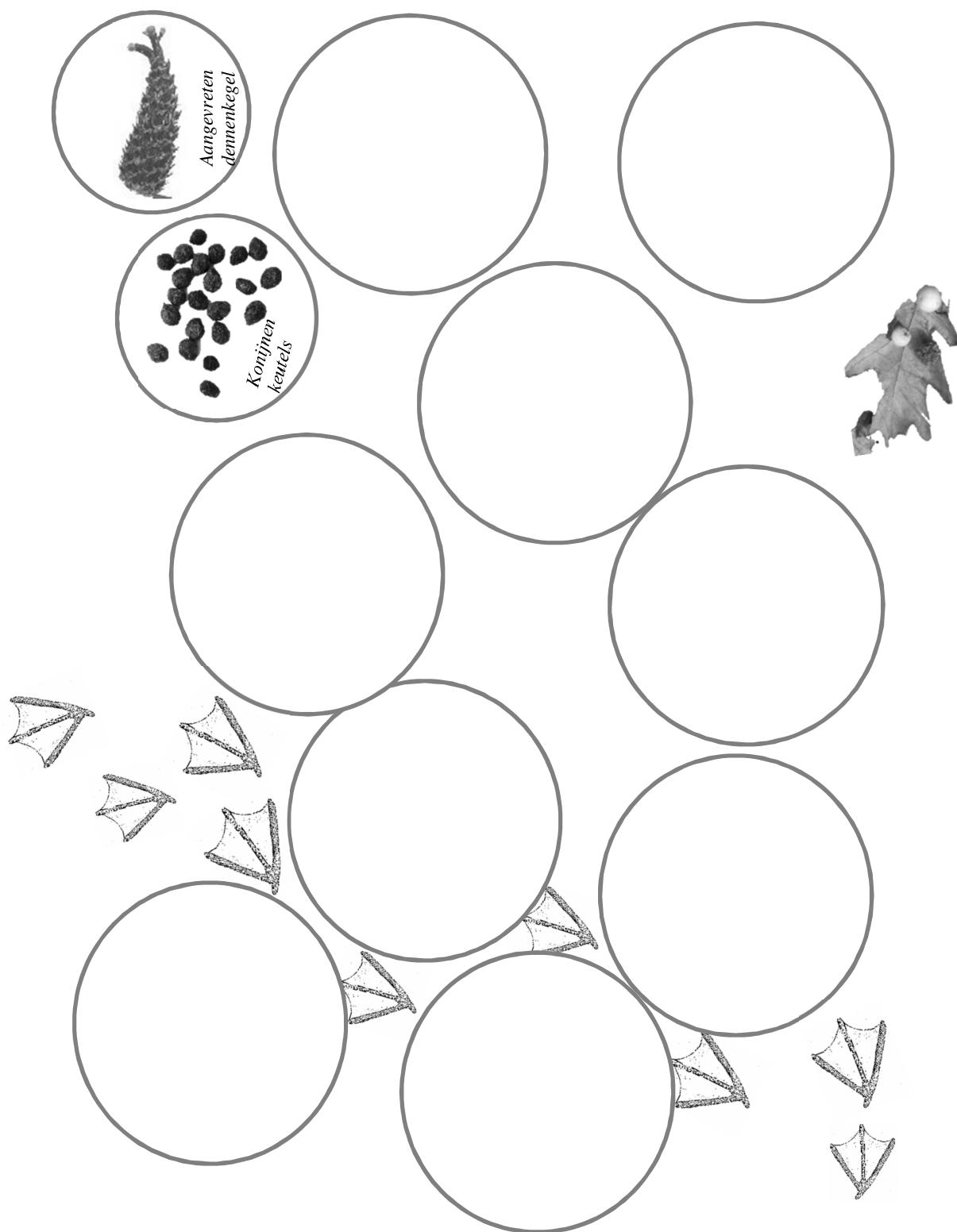
Zoek een
.....

post 2: Spoorzoekkaart

Zet een √ als je zo'n spoor hebt gevonden.

eetsporen		Afdrukken, prenten	
	Vraatspoor van insecten in hout		pootafdruk
	Vraat van een rups aan een blad		voetafdruk
	Aangevreten vruchten		
	Aangevreten tak of stam	Woningen	
			Hol
Sporen van galwespen			Nest
	Gallen op blad		
	Gallen op tak	Uitwerpselen	
	Gallen op stengel		Van zoogdieren
			Van vogels
Verloren			Braakballen
	Veren		
	voorwerpen	Sporen van mensen	
			Snoeiwerk
Prooiresten			Vernielingen
	Vogel		Rommel

post 3: Diersporen

post 4: Grafheuvels

De gids vertelt over de grafheuvels.

Maak hieronder een korte samenvatting van het verhaal van de gids

Bijlage 1:

*Omgeving
Toterfout – Halfmijl*

*Met de genummerde
grafheuvels.*

Bijlage 2:

Schematisch overzicht Grafheuvelgroep (Halfmijl) - Halve Mijl

Nr. Type	Datering	Afmeting	Archeologische vondsten	Opmerkingen	Ingang	gevonden personen
5 paalkrans 2 perioden- heuvel	1350 - 1250 v.Chr.	Ø: 10 mtr. 11 palen 14 palen	tijdelijk dodenhuisje en 2 stukjes versierd been enkele aardewerkscherven	heuvel door tanks en ploegen gedeeltelijk verwoest	Z.O.. Z.W.	1 kind jonger dan 7 jaar na/bijzetting 1 volw.
6 paalkrans heuvel	1250 - 1100 v. Chr.	18 palen	wat houtskool	geen		waarschijnlijk een begraaving
7 paalkrans heuvel	1250 - 1100 v. Chr.	12 palen	wat houtskool boomkist van 90 cm lang	vermoedelijk waarschijnlijk een begraaving		een kind
8 2 perioden heuvel enkele palen- krans en later dubbele paalkrans	± 1100 v.Chr.	16 palen	dodenhuisje, waaromheen grafheuvel uit plaggen opgebouwd krans van stokken (tijdelijk). Hierbuiten resten van houtskool (ritueel) een 2e heuvel is minstens 20 jaar later opgeworpen.	2e heuvel vernield door diep ploeg	Z. Z.W.	kind jonger dan 7 jaar
9 ringwal	1500 - 1300 v. Chr.	Ø: 10 mtr.	aardewerkscherven en crematiesteren	door ingraving sterk verstoord		
10 paalkrans	1400 - 1100 v. Chr.	Ø: 9 mtr. 65 palen	klein potje van 8 cm hoog;	grafkuil van 2,7 x 1,4 mtr. binnen de heuvel 6 palen, die waarschijnlijk de brandstapel schraagden		vrouw ca. 40 jaar en en een kind jonger 7 jaar
11 2 perioden- heuvel paalkrans	1400 - 1100 v.Chr.	9 palen 13 palen	tijdelijk dodenhuisje; crematiesteren onder één van de buitenste paalgaten		O.	volwassene
13 ringsloot	1000-650vChr?	Ø 13 mtr.	geen	ondergrond duidelijk gepodsoleerd		
14 paalkrans	1300 - 1100 v. Chr.	Ø: 15 mtr. 20 palen	tijdelijk dodenhuisje	door ingraving verstoord kruist door prehistorische akkerbegrenzing	N.O.	volwassene
15 paalkrans	1400 - 1100 v. Chr.	Ø: 13 mtr. 13 palen	sporen van een dodenhuisje houtskoolplek	sterk verstoord door ingravingen	O.	
16 2 perioden- heuvel paalkrans	1400 - 1100 v. Chr.	Ø: 6 mtr. 8 palen Ø: 9 mtr. ca. 70 palen	klein potje; hetzelfde model	als heuvel nr. 10	N.O.	volwassene

Bijlage 3: Informatie grafheuvels

Toterfout en Half Mijl

Halfmijl is een historisch interessant en landschappelijk aantrekkelijk gebied. De vele grafheuvels uit de prehistorie wijzen erop, dat deze streek al eeuwenlang bewoond is. De grafheuvels dateren uit de steentijd (tot 1650 v. Chr.) en de bronstijd (1650-650 v. Chr.) en we vinden ze in verschillende uitvoeringen: met en zonder palen er omheen, met en zonder geul, of allebei. De heuvels liggen steeds op een hoge plek in het terrein.

Aanvankelijk werden doden in een boomkist begraven; latere generaties cremeerden hun overledenen en zetten de resten bij in een miniatuur boomkist. In de late bronstijd en daarna in de ijzertijd werden de asresten in urnen begraven.

Waar de nederzettingen van de bewoners lagen is niet duidelijk.

Ook lijkt het niet waarschijnlijk dat iedereen in grafheuvels werd bijgezet, daarvoor zijn er per heuvel te weinig resten aangetroffen. Er zijn theorieën over hoofdmannen en andere belangrijke mensen. Door betere identificatie is gebleken dat er veel 10-12 jarigen werden bijgezet. De betekenis daarvan is ook niet bekend; offers misschien, we zullen het wel nooit te weten komen.

Lang werd geloofd dat het bij de grafheuvels niet pluis was en dat er heksendansen werden uitgevoerd. De uitdrukking 'Te Halver Mile was 't aovondspiele' heeft daar mogelijk mee te maken.

Van oudsher was er veel heide in de Kempen; dopheide op vochtige grond en struikheide op drogere plaatsen. Zo ook hier. Rond 1900 lag er een vrijwel aaneengesloten heide van Knegsel tot aan Oostelbeers. Namen als Groote Aard, Lilsche Heide en Buiksche Heide herinneren hieraan. Er lagen ook veel vennen in dit gebied. De meeste zijn verdwenen door de verlaging van de waterstand. Het Grootmeer bestaat nog, maar dat de Postelsche Weijer een heel groot ven was, dat door de Abdij van Postel gebruikt werd als visvijver, is minder bekend. Het stroompje de Bruggenrijt heeft hier zijn oorsprong en diende als afvoer van overtollig water. Veel heide is ontgonnen voor de landbouw, maar er zijn ook veel bossen aangelegd.

De oudste beschrijving is die van Petrus Panken uit 1845. Uit zijn beschrijving blijkt dat in die periode door belangstellenden gegraven werd in de grafheuvels; daarbij werd nogal wat schade aangericht.

In de jaren 1948-1951 werd archeologisch onderzoek gedaan in het gebied n.a.v. bedreiging door ontginning aan de westzijde van het gebied. Zo'n 34 grafheuvels werden systematisch onderzocht door het Biologisch Archeologisch Instituut van de Universiteit Groningen. Dit onderzoek stond onder supervisie van prof.dr. Albert van Giffen. De dagelijkse leiding had Willem Glasbergen, die in 1954 promoveerde op een proefschrift over de opgravingen bij Toterfout-Halfmijl.

In 1948 bevonden zich in het gebied 31 grafheuvels en een urnenveld. Van de grafheuvels was een deel monumentaal, maar een deel was nauwelijks als zodanig herkenbaar. Ook was een aantal geheel verdwenen door bebossing en ontginning; een achttal daarvan werd toen gelocaliseerd of teruggevonden. De verwantschap van enkele urnen met Engels bronstijdaardewerk (aangetroffen bij grafheuvel 1B) leidde tot de conclusie dat er contacten met Engeland hebben bestaan. Zestien grafheuvels werden gerestaureerd. De overige werden geëffend om plaats te maken voor cultuur-grond.

Uit onderzoek aan stuifmeel uit de heuvels bleek dat grafheuvels 2 en 4 stammen uit het neolithicum en dat rond de latere grafheuvels veeveelt werd bedreven.

In juni 1963 werden er bronzen panelen bijgeplaatst die uitleg geven over de inhoud en structuur van de grafheuvels.

In 1966 werden de grafheuvels op de lijst van Rijksmonumenten geplaatst.

Naamgeving

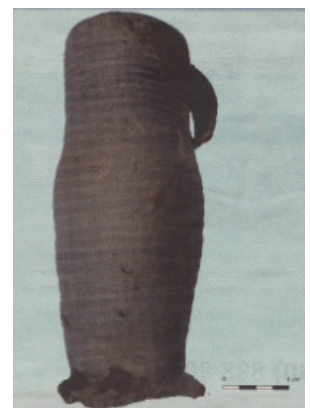
De naam Toterfout vraagt om uitleg. Heemkundigen hebben er geen goed antwoord op. Het zou een verbastering van 'Dodevaart' of 'Tot de voort' kunnen zijn, wat dat dan ook betekenen moge. Bij de naam Halfmijl, ofwel 'Halve Mijl', zou 'halve' duiden op lugubere, afgelegen oorden. Het woord mijl kan afkomstig zijn van het middeleeuwse 'banmîle = rechtsgebied'; in het Franse woordje 'banlieu' (buitenwijk) zou 'lieu' mijl betekenen.

De naam Halve Mijl of Halver Miler komt voor het eerst voor in 1368, in een achternaam van een persoon die van dat gehucht afkomstig was. In de literatuur is er geen naamsverklaring voor Halfmijl. Gezien de geïsoleerde ligging is de naam mogelijk gerelateerd aan de afstand ten opzichte van het eerst volgende bewoonde gebied.

Oers kruikje

De herinrichting van het centrum van Oerle bood een unieke gelegenheid om een archeologisch kijkje te nemen onder de bestrating. Het centrum van Oerle bestond waarschijnlijk al in de twaalfde eeuw. In de jaren tachtig van de vorige eeuw was al aangetoond dat er hier een achtvormige gracht moet hebben gelegen, waarbinnen bijvoorbeeld de kerk en de woonplaats van de lokale heren van Oerle hebben gelegen. Begin juli 2012 verwijderde de aannemer de verharding van het plein voor de kerk (Oude Kerkstraat). Op ongeveer 40-50 cm diepte bevonden zich allerlei archeologische sporen die het bestaan van de gracht en bewoning in de 12de eeuw bevestigden. Bij de opgraving kwamen onder meer enkele waterputten (gemaakt van uitgeholde boomstammen), delen van de gracht en paalsporen tevoorschijn.

In de vulling van de gracht vond men een compleet Jacobakannetje uit ca. 1300.

Verder vond men de resten terug van twee boerderijen die hier in het begin van de 20ste eeuw nog stonden. Zo ontstaat er steeds meer duidelijkheid over de geschiedenis van Oerle.